

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Мария Илиева Иванова – ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

по представения научен труд в процедурата за присъждане на научната степен „доктор на науките“ по 3.5. ОБЩЕСТВЕНИ КОМУНИКАЦИИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ (ЖУРНАЛИСТИКА)

Становището ми се основава на обстоен прочит и запознаване в детайли с представените за участие в конкурса дисертация и публикации по темата.

Темата на дисертационния труд *Двойственият език в медиите: езикът на политическата коректност vs езика на омразата* изисква специализация и теоретична подготовка в различни научни области, затова от съществено значение за научната му стойност е професионалното развитие на кандидатката.

Доц. д-р Андреана Ефтимова завършва СУ „Св. Климент Охридски“ и веднага се насочва към научна работа като редовен докторант по общо и сравнително езикознание (**психолингвистика**) към *Втора катедра по български език (за чужденци)*, ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски“. През 2000 г. защитава докторат на тема *Невербални (паралингвистични) средства в публицистичните телевизионни предавания*, който е модерно психолингвистично изследване, базиращо се на интегрални наблюдения върху популярни публицистични предавания. Паралелно с работата си върху доктората, а и след това в продължение на близо 15 години тя работи първоначално като хоноруван, а после и като редовен асистент във *Втора катедра по български език (за чужденци)* във ФСлФ на СУ „Св. Климент Охридски“. Този професионален опит дава като резултат много учебни помагала като автор или съавтор, но и участие в проекта на Института по езикознание при Руската академия на науките и СУ „Св. Климент Охридски“ на тема: **“Сопоставителное исследование национального языкового сознания славян”** с ръководител проф. в.н.с. д.ф.н. Н. В. Уфимцева. Материалите, събрани за този проект, са в основата на излезлия през 2003 г. *Български асоциативен речник . Прав и обратен*, който сам по себе си беше събитие не само за лингвистиката в България, но и изобщо за хуманитаристиката с възможностите, които предоставя за аргументиране на езиковата картина на света на българина.

От 2011 г. доц. д-р Ефтимова намира заслужено място като главен асистент във Факултета по журналистика и масови комуникации, където се хабилитира през 2012 г. в същото научно направление 3.5. Интересът ѝ систематично се насочва към езика на медиите, който следи и проучва в дълбочина. Резултат на този интерес са множество публикации, както и представления за обсъждане дисертационен труд.

Изследването, което представя доц. д-р Андреана Ефтимова, е посветено на актуален и интересен проблем, в който се сблъскват научните постижения на медиазнанието и филологията. Темата е „Двойственият език в медиите: езикът на политическата коректност vs езика на омразата“. В последните години медийната среда се характеризира с изключителна динамичност, отразява доста непосредствено процесите, протичащи в обществото, и то не само чисто информативно, но и в използвания език, който следва узуалните употреби, но и до известна степен ги създава и лексикализира. Затова и не е странен фактът, че все по-често изследователският ракурс на лингвистите е насочен именно към медийния текст. Различното и иновативното в научния труд на доц. Ефтимова е, че обектът е конкретизиран чрез сравнително новите за българския език понятия за политическа коректност и език на омразата. Осмислянето на тези понятия в българска медийна среда и установяването както на взаимоотношенията помежду им, така и отношенията им към езикови явления като табу и евфемизъм е основният научен успех в това изследване. Нещо повече – изводите се правят въз основа на проучена богата чуждоезикова литература (108 заглавия), но без да се следват безугворъчно чуждите становища.

Изследването се състои от увод, пет глави и заключение, като към тях са добавени приложения, в които са включени три безспорно интересни интервюта на специалисти по полски, гръцки и руски медиен език – сами по себе си с допълнителна научна стойност, тъй като коментират проучваните процеси от гледна точка на ситуацията в полските, руските и гръцките медии. Тук очаквах някои изводи и съпоставки между проявите на изследваните явления в медийните текстове от посочените езици, но това би могло да се случи и в следваща разработка.

Обемът на дисертационния труд е впечатляващ - общо 368 страници, като 285 страници е теоретичната част, а останалото са приложения. Изследването прави впечатление с баланса между теоретични постановки и примери с коментари, като и в двата плана се вижда оригиналността на авторската идея. Все пак държа да подчертая,

че илюстративният материал е богат, достатъчно убедителен, но не прекомерно натоваща с обем, а само аргументиращ. В този смисъл разработката има предимно теоретичен характер.

При изясняването на целите и задачите авторката е максимално прецизна, като се подчертава интердисциплинарният характер на научния труд: „Да се систематизира научно-изследователският опит на **различни дисциплинарни парадигми** в изучаването на евфемизмите и дисфемизмите, както и в разглеждането на проявленията на езика на политическата коректност и на езика на омразата“.

Първата глава е посветена на лингвистичната аксиология – много интересен и изключително слабо проучен проблем, ако става въпрос за българските лингвистични изследвания. Доц. Ефимова още отгук прокара връзките между езиковите явления и медийната среда, за която аксиосферата толерантност/ нетолерантност е от особено значение предвид специфичната ситуация на обществено общуване в тази сфера. Теоретичните постановки се поднесени ясно и убедително, навсякъде е открито научното мнение на авторката.

Втората глава е посветена на езиковите средства за евфемизация/ дисфемизация в медийния текст, като съществено внимание се отделя на стилистичната характеристика на думите като ортофемизми, евфемизми и дисфемизми. С убеденост и бих казала с изследователски патос авторката изяснява термините, прилага аргументи и контрааргументи, търси постоянно мястото на представяните езикови явления в медийния журналистически текст, където те имат различна функция от функцията им в другите функционални типове текст, напр.: служат за умишлено укриване на информация (с.38).

Ценен принос на авторката е разглеждането на евфемизма като явление от прагматичен порядък (с. 70). Важен от гледна точка на теоретичната лингвистика е и изводът, който прави, че процесите на евфемизация и дисфемизация се осъществяват по един и същ номинативен механизъм, но отразяват различни чувства, отношения и оценки на общуващите, които се менят и се влияят от комуникативния контекст (с. 77). За лингвокултурологията подчертано значимо е разглеждането на евфемизма като културен лингвистичен феномен (с. 79) – факт, с който съм се сбъсквала и в личната си изследователска дейност, без да успея да го таксономирам толкова успешно.

В трета глава на изследването се анализират проучените явления, като се търсят техните теоретични обосновки в трудовете на Сапир и Уорф, Пърс, Лейкъф и Джонсън и др. С професионален интерес прочетох коментара за влиянието на политически коректния език върху мисленето, където психолингвистичните наблюдения и изводи показват задълбочени интердисциплинарни познания.

Конкретният анализ на евфемистични и дисфемистични употреби в медиите от определени семантични категории – професии и институции, болести и физически нарушения, смърт, полова принадлежност и семейни и сексуални отношения, криминално поведение, етнически групи, външен вид и възраст, политически евфемизми/ дисфемизми, е убедителен и довежда до радикална промяна в интерпретацията на евфемизмите само като принадлежащи на обработеното и книжовното изразяване.

В изследването се поставят и решават важни научни въпроси: за (не)възможността за неутрален изказ в медийния език (с. 82), за езика на политическата коректност като властов инструмент и манипулативна стратегия (с. 89), за езика на омразата като инструмент в публичното общуване и др. Дефинират се понятия като речева общност (с. 85); понятието език на политическата коректност се определя като „колажен социолект“ (с. 90); отделя се термин „политически евфемизъм“ и се характеризира (раздел 5.8.4); проследяват се отношенията между евфемизми, двойствен език и език на политическата коректност (с. 234 и следв.) – все теоретични постановки по актуални проблеми, които търсят своето научно решение.

От съществено значение за лингвистичната теория е изводът, че в медийната среда част от ортофемизмите, както и евфемизмите и дисфемизмите променят своите конотации. В този смисъл е интересно как се интерпретират употребите на лексемата *инвалид* например: дали са неутрални или са дисфемизми; дали могат да бъдат интерпретирани като проява на езика на омразата? От гледна точка на стилистиката пък е приносен анализът на медийната реч, при който се коментира едновременното присъствие на евфемизмите и дисфемизмите като причина за израз на двупланово отношение към коментирания обект, а оттам и за появата на иронични внушения.

Прави впечатление фактът, че голяма част от становищата, изложени в дисертационния труд, са представени пред научната общност и обсъдени в редица публикации и участия в научни форуми.

Всъщност, прочитайки задълбочено предложеното за обсъждане изследване, човек стига до извода колко хубаво е, когато изследването намира своя автор. Към тази актуална тема би могъл да посегне всеки, но резултатите не биха били същите, защото професионалната подготовка на доц. д-р Андреана Ефтимова в няколко научни области ѝ е дала възможност да осмисли явленията както от гледна точка на лингвистиката, така и от гледна точка на медиазнанието, като прилага съвременните постижения на прагматиката, психолингвистиката, лингвокултурологията, стилистиката и по този начин постигне задълбоченост, която се изисква за званието доктор на науките.

Авторефератът коректно представя информацията, съдържаща се в дисертационния труд.

В заключение мога да кажа, че представеното научно изследване е задълбочено професионално проучване на езиковите явления табу и евфемизация в медийна среда, отразени в „речевите категории“ политическа коректност и език на омразата, съдържа достатъчно като обем и съдържание теоретични приноси, за да бъде присъдено научното звание „доктор на науките“ на авторката доц. д-р Андреана Борисова Ефтимова, за което аз лично ще гласувам.

17.08.2016 г.

Изготвил становището:

В. Търново

(доц. д-р Мария Илиева)